

війна, постійні зміни влади, паралельне існування в різних регіонах України двох міністерств (Міністерства народної освіти УНР і Наркомосу УСРР у Харкові), існування декількох різновекторних концепцій розвитку освіти перешкоджали ефективному здійсненню необхідних і в цілому прогресивних змін у системі шкільної освіти щодо навчання й виховання дітей різних статей.

Н. Б. Антонець

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ УЧИТЕЛЬСЬКОЇ СПІЛКИ (1917)

До числа найпомітніших явищ освітнього життя періоду 1917–1920 рр. можна віднести діяльність Всеукраїнської учительської спілки (далі – ВУС). Це професійне об'єднання вчителів і діячів народної освіти згуртувало в своїх лавах (станом на 1919 р.) 20 тис. національно свідомих педагогів [4, с. 100], які своїм обов'язком вважали взяти безпосередню активну участь у створенні української системи освіти, а також намагалися організувати профспілкове життя в галузі.

Як свідчить “Справоздання Центрального Бюро Всеукраїнської учительської спілки від 15 серпня 1917 р. до 1 січня 1919 р.”, питання про необхідність організації українського вчительства підняла під час своєї доповіді на 1-ому Всеукраїнському вчительському з'їзді (проходив 5–6 квітня 1917 р. у Києві) С. Русова [3, с. 18]. У травні того ж року слухачі курсів, які влаштували в Києві Товариство шкільної освіти для лекторів літніх учительських курсів, ініціювали створення комісії для підготовки організаційних зборів майбутнього громадського об'єднання освітян. Такі збори відбулися 30 травня 1917 р. Проходили вони під головуванням тодішнього Генерального секретаря народної освіти І. Стешенка за участю вчителів, котрі приїхали до Києва з усіх регіонів України на декілька літніх курсів, що проходили одночасно. Обрана на цих зборах ініціативна група підготувала проведення 13–15 серпня того ж року 1-го Всеукраїнського професійного учительського з'їзду. Участь у ньому згідно з концепцією побудови спілки брали лише представники вчительських організацій. Усього на з'їзді був 141 делегат, репрезентували вони 13169 осіб об'єданого вчительства. Внаслідок дебатів до спілки на той час приєдналися 7454 особи, залишилися поза неї – 4692 (про інших 1023 вчителів відомостей немає) [2, с. 30]. Делегати затвердили Статут спілки та обрали членів її керівного органу – Центрального бюро (складалося з 9 осіб). У 1917–1919 рр. Центральне бюро очолювала С. Русова, у 1919–1920 рр. її змінив О. Дорошкевич.

Оскільки в основу нового об'єднання освітян лягли принципові положення статуту Всеукраїнської спілки вчителів і діячів народної освіти, яку намагалася створити українська інтелігенція в 1906 р., ініціатори проведення 1-го Всеукраїнського професійного учительського з'їзду всіляко

підкреслювали ідейний зв'язок між цими двома організаціями. Певним чином мова йшла навіть не про створення нової спілки, а про відродження попередньої. Вагомим підтвердженням такої наступності стала доповідь про історію заснування Всеукраїнської спілки вчителів і діячів народної освіти, яку перед делегатами з'їзду прочитав учасник першої спроби згуртування освітянських сил С. Черкасенко [1].

Зауважимо, що, окрім іншого, з'їзд мав велике політичне значення. Один із очільників ВУСу О. Дорошкевич зауважував: "...як ми всі добре знаємо, по місцях йшла вперта боротьба за те, куди хилитися – чи до Всеукраїнської спілки, чи до Всеросійського Союзу. Учителі зросійщених великих городів тягли масу до "широкого моря" – Всеросійського Союзу, й подекуди вчительство піймалося на цей гачок. Треба було дати якусь сталу та міцну організацію, яка б з'єднала все вчительство в одну армію, що тулилася б коло наших політичних організацій. Це, безперечно, було зроблено на Професійному з'їзді, й делегати поїхали додому з певними планами організації професійних спілок" [2, с. 30].

Відразу після закінчення організаційного етапу створення ВУСу її Центральне бюро почало здійснювати заходи щодо заснування спілчанського друкованого органу, "де б одбивалися всі течії української педагогічної думки, де б освітлювалися всі найважливіші і найболючіші питання української школи і освіти, де б з'ясовувалися ці ж питання в світлі західноєвропейської педагогіки, і де б містилися всі відомості з життя українських спілок" [3, с. 21]. Оскільки в той же час видавництво "Українська школа" повідомило про початок передплати на свій педагогічний журнал, було вирішено не розпорошувати провідні національні освітянські сили, а зосередити їх на спільному періодичному виданні ВУСу та видавництва. До редакційного комітету цього часопису, що дістав назву "Вільна українська школа", від Центрального бюро Всеукраїнської учительської спілки ввійшли А. Бакалінський, Л. Білецький, О. Дорошевич і Ф. Сушицький, видавництво "Українська школа" представляли С. Русова, Ю. Сірий та С. Черкасенко. Першим відповідальним редактором єдиного тоді в Україні україномовного загальнопедагогічного журналу редакційний комітет обрав С. Черкасенка. Саме цей часопис згодом став одним із головних джерел досліджень як взагалі освітянського життя у період Української революції 1917–1921 рр., так і діяльності самої Всеукраїнської учительської спілки, яка припинила своє існування в 1920 р.

Список використаних джерел

1. Антоненко Н. Б. Спиридон Черкасенко і Всеукраїнська спілка учителів і діячів народної освіти / Н. Б. Антоненко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. – Кив : Наук. світ, 2003. – Вип. 5. – С. 256–262.
2. Дор-ич Ол. [Дорошкевич О.] Кілька слів про вчительські з'їзди / Ол. Дор-ич // Вільна українська школа. – 1917. – № 1. – С. 30–31.

3. Другий з'їзд делегатів Всеукраїнської учительської спілки (15–18 січня 1919 року) : доклади, протоколи, резолюції // Вільна українська школа. – 1919. – № 6–7. – С. 1–32 ; № 8–9. – С. 33–48.

4. Осташко Т. Всеукраїнська учительська спілка (ВУС) / Т. Осташко // Малий словник історії України. – Київ : Либідь, 1997. – С. 100.

С. Б. Бричок

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ВОЛИНІ

1917–1921 рр. – один із найскладніших періодів в історії Волинської губернії, західна частина якої впродовж кількох років була прифронтовою територією. Волинь відчула на собі всі перипетії боротьби різних політичних сил та збройних формувань.

Період Української революції можна умовно поділити на три основні етапи.

Перший припадає на час із березня 1917 р. по квітень 1918 р., коли основними політичними силами були загальноросійські центристські партії, які підтримували тимчасовий уряд, радикально-соціалістичні (більшовики) та українські національно-соціалістичні сили, що об'єдналися в Українську Центральну Раду. Тимчасовий уряд оберігав класово-становий характер системи освіти, а Українська Центральна Рада, головою якої був обраний визначний історик і громадянський діяч України М. Грушевський, стала на стороні прав і свобод українського народу, особливо багато уваги приділяла українізації всіх типів шкіл, розвитку їх національного характеру. Під час діяльності Центральної ради Волинь на короткий період стала місцем перебування українського уряду. За словами М. Грушевського, Волинь являла собою руїну, якої Україна не знала від страшного “згону” 1670-х рр.

По всій території Волинського краю (зокрема в Луцьку, Рівному, Володимирі, Ковелі, Дубні, Кременці, Острозі) почали діяти українські гімназії та народні школи. Усе це були нові навчальні заклади, оскільки опір українізації діючих шкіл на місцях виявився настільки значним, що легше було організувати нову школу, ніж реорганізувати стару.

Після 1917 р. почалася реформа освіти. За розпорядженням Генерального Секретаріату освіти церковнопарафіяльні школи, що були підпорядковані духовному відомству, переходили у відання міських управ. Відомий діяч освіти І. Ющишин відзначав, що процес переходу церковнопарафіяльних шкіл під оруду земських і міських управ відбувається систематично. Ці школи прирівнювалися до нижчих початкових шкіл. У них із 1 вересня 1917 р. навчання в усіх групах повинно було проводитись українською мовою.

Наприкінці квітня 1918 р. закінчила діяльність Центральна Рада і розпочався другий історичний етап, коли український уряд очолює гетьман П. Скоропадський. За часів Гетьманщини продовжувалася політика українізації шкільництва. Початкову ланку освіти було “українізовано” за